

Medveď hnedý v Národnom parku Malá Fatra a regulácia jeho počtosti

Myslivost 8/2010, str. 50 Mgr. Michal KALAŠ, Fatranský spolok

Na Slovensku sa už niekoľko rokov vedú búrlivé diskusie o medveďoch, a to nie len v radoch odbornej verejnosti. Najčastejšie skloňovanou otázkou je veľkosť populácie a jej regulácia. Zo strany poľovníkov zaznievajú hlasy nespokojnosti. Medveď je považovaný za premnožený druh, ktorého doterajšia regulácia je neúčinná. V našej krajine však dodnes nemáme relevantné údaje o veľkosti populácie, no čo je zarážajúce ešte viac, nenájdeme ani komplexnejšie informácie o mortalite druhu. Evidencia legálnych úlovkov síce existuje, no lov nie je ani zďaleka jediným faktorom, ovplyvňujúcim populáciu medveďa hnedého. O tom, aká je situácia v danej problematike v Národnom parku Malá Fatra, pojednáva tento príspevok, v ktorom sumarizujem údaje za roky 1999 – 2009.

Územie

Národný park Malá Fatra sa nachádza na severozápade Slovenska, v okrese Žilina. Má rozlohu 223 km² a jeho ochranné pásmo 242 km². Nadmorská výška dosahuje 1709 m n.m., čím sa horstvo zaraďuje na štvrté miesto najvyšších pohorí Slovenska.

Územie s celkovou výmerou 465 km² spadá do niekoľkých poľovných oblastí. Prevažná časť národného parku je súčasťou poľovnej oblasti J VIII. Malá Fatra. Do nej patrí aj severný až severozápadný výbežok ochranného pásma. Na severovýchode zasahuje menšia časť NP do oblasti J VII. Oravská Magura. Táto poľovná oblasť prekrýva aj väčšiu časť ochranného pásma na sever až severovýchod od Malej Fatry. Na juhovýchode, v oblasti masívu Šíp (1169 m) sa ochranné pásmo prekrýva s ďalšou poľovnou oblasťou, J IX. Orava.

Priamo do územia národného parku zasahuje 13 poľovných revírov, ktoré sa vo väčšine prípadov prekrývajú aj s väčšou alebo menšou časťou ochranného pásma. V území sú len dva poľovné revíry, ktoré patria výhradne do národného parku. V ochrannom pásme sa nachádza ďalších 7 revírov, ktoré do NP nezasahujú. Výmery revírov sa pohybujú od 901 do 5400 ha. Z nižšie uvedeného prehľadu lovu je vynechaný poľovný revír Vrútky, ktorý sa nachádza v JZ časti územia.

Veľkosť populácie

Čo sa týka výskytu medveďa, Malá Fatra patrí u nás ku kľúčovým pohoriam. Už v minulosti sa tu nachádzal častejšie a vo vyšších počtoch, ako v iných územiach (napr. v TANAPE). Avšak podobne ako z ostatných častí Slovenska, aj z Malej Fatry existuje len málo hodnoverných údajov o počtosti. Začiatkom 60. rokov 20. storočia tu malo byť len 5 - 6 jedincov, avšak už v roku 1966 sa v pohorí údajne vyskytovalo 35 jedincov (Randík, 1971). Ďalší autor (Chovanec, 1967) však udáva v približne v rovnakom období (1967) až 58

medveďov. Zatiaľ čo prvý údaj sa vzťahuje výlučne na Krivánsku časť Malej Fatry (dnešný národný park), u ďalších dvoch údajov nie je geografická príslušnosť jednoznačná. Skôr sa však jedná o početnosť v celom orografickom celku, teda nie len v chránenom území.

Pre Krivánsku Fatru (je chráneným územím od roku 1967 ako CHKO, od roku 1988 ako NP) sú známe údaje z roku 1980, kedy sa počet jedincov odhadoval na cca 20. V uvádzaných rokoch z druhej polovice 20. storočia sa v predmetnej oblasti získavali údaje skôr náhodným zberom, ako opakovaným, systematickým sledovaním populácie. Podobná situácia je aj zo začiatku 21. storočia. Pozitívom je, že od roku 2003 sa v širšej oblasti Národného parku Malá Fatra vykonáva každoročne letný monitoring medveďa hnedého. Hoci nie je výlučne zameraný na stanovenie veľkosti populácie, určitý obraz o jej vývoji podáva. Tak napríklad v roku 2003 bolo počas akcie vizuálne odpozorovaných 31 medveďov, v roku 2007 to bolo 33 nezameniteľných jedincov. Ani jedno z čísiel samozrejme neodzrkadľuje reálnu veľkosť populácie, čo je vzhľadom na používanú metodiku logické. Odhadom sa môže jednať len o 1/2 až 1/3 skutočnej početnosti. Diametrálne odlišné sú ale poľovnícke údaje z dotknutých revírov, ktoré zrejme nerešpektujú skutočnosť, že medvede v rámci revírov bežne a často migrujú. Tu sa udáva priemerne okolo 8 - 10 jedincov na revír, čo by ale znamenalo, že v sledovanej oblasti máme asi 160 – 200 medveďov!

Lov

Počas hodnoteného obdobia (1999 – 2009) pretrvávali viac-menej konštantné legislatívne podmienky, určujúce zásady lovu. Zatiaľ čo ešte v roku 1998 bolo možné používať aj mäsitú návnadu, o rok neskôr táto možnosť neexistovala. Vnadenie bolo umožnené opäť až v roku 2007, čo však väčšina miestnych poľovníckych subjektov ani nezaregistrovala. Podmienky vnadenia podľa smernice EÚ sú však v praxi takmer nevykonateľné, takže sa aj naďalej používala iba rastlinná návnada. Kategória jedincov určených na lov bola ohraničená hmotnosťou 100 kg, respektíve rozmermi prednej a zadnej laby (šírka 12 cm, dĺžka 21 cm). Termín odstrelu spadal do druhej polovice leta a končil 15. decembrom daného roka. Toto obdobie bolo v jednotlivých rokoch rôzne. Na začiatku hodnotenej dekády boli výnimky platné od 1. septembra. do 30. novembra, ku jeho koncu platili od 1. júna do 15. decembra. Niekedy však vstupovalo do konaní o udelenie výnimiek mimovládne občianske združenie VLK, čo v konečnom dôsledku spôsobovalo skrátenie doby lovu. Najmarkantnejšie sa to prejavilo v roku 2006, kedy sa týmto spôsobom skrátila doba lovu približne na jeden mesiac (cca od 15. novembra do 15. decembra). Na rozdiel od predchádzajúcich rokov (1998 a skôr) bol zakázaný jarný odstrel. Táto podmienka platí aj v súčasnosti, hoci práve voči nej sú zo strany poľovníkov veľké výhrady.

Aké sú teda výsledky lovu?

Za posledných 11 rokov bolo v popisovanom území (19 poľovných revírov) vydaných 56 výnimiek na lov, čo je samozrejme menej, ako bol počet žiadostí. V rámci nich sa ulovilo 33 medveďov. Odstrel sa tak naplnil na 58 %, čo je z hľadiska dlhodobej celoslovenskej úspešnosti veľmi slušný výsledok.

Ochranný lov

Z ulovených medveďov bolo v rámci ochranného lovu strelených len 7 jedincov. Tieto spôsobovali škody na nedostatočne zabezpečených včelstvách a ovciach. Odstrel bol realizovaný najčastejšie v auguste (4) a v septembri (2). Jeden medveď sa ulovil ešte v októbri. Väčšina z medveďov bola ulovená na JZ predhorí NP Malá Fatra. Prvenstvo tu zastupuje PR Lipovec, kde boli strelené až štyri medvede. Paradoxne, na miestach s najčastejším a najvyšším rozsahom škôd, v oblasti Varínskeho podolia, bol v rámci ochranného lovu strelený len jediný medveď. Jednalo sa o približne 70kg samicu, ktorá sa dlhší čas potulovala po jednej z obcí Terchovskej doliny. Na vzniku škôd sa častejšie

podieľali samice (5), ako samce (2). V jednom prípade sa jednalo o vodiacu samicu s tromi mláďatami. Jedinca boli menšieho veku. Ich váha sa pohybovala od 67,5 kg po 153 kg. Najväčšiu hmotnosť, teda 153 kg dosiahla samica. Vyhodnotiť vekovú štruktúru medveďov, ktoré boli takto ulovené je v podstate nemožné. Väčšina poľovníckych združení totiž neposkytla vzorky (koreň zuba), potrebné na jednoznačné stanovenie veku. Známym je vek jednej medvedice, ktorá mala pri hmotnosti 107 kg, 21 rokov. V tomto veku vodila ešte tri (!) mláďatá. Po jej nezodpovednom odstrelení nastala predpokladaná situácia. Nasledujúci rok sa v dedine pohybovali tri mladé medvede, spôsobujúce väčšie či menšie problémy. Samozrejme, vinníka vzniknutej situácie by sme hľadali márne. Zaznelo len konštatovanie o tom, že sú šelmy premnožené ...

Regulačný lov

Ďalších 26 jedincov bolo ulovených v rámci regulácie populácie (hoci legislatíva ochrany prírody tento termín nepozná). Na rozdiel od ochranného odstrelu, tento krát v pohlaví dominovali samce. Bolo ich 15. Najmenší mal 68,5 kg, najväčší 143,5 kg. Priemerná hmotnosť samcov bola 97 kg. Samíc sa ulovilo 11. Najmenšia vážila 66 kg, najťažšia mala 114 kg. Priemerná hmotnosť ulovených samíc dosiahla hodnotu 107 kg. Na tomto mieste sa žiada pozastaviť pri jednom z kritérií odstrelu, ktorým je hmotnosť jedinca. Z uvedenej vzorky je zrejماً dominancia samčieho pohlavia voči samiciam. Pritom hmotnostná kategória do 100 kg mala celkom opačný zámer, a to zvýšiť odstrel samíc.

Veková štruktúra ulovených jedincov je nedostatočne preskúmaná. Z 26 medveďov bol vek určený len u štyroch! Z toho boli tri samice (6, 6 a 16 rokov) a jeden samec (4 roky). Dôvod je totožný, ako pri ochrannom odstrelení – nedostatok vzoriek. Na margo relatívne nízko stanovenej hmotnostnej kategórie lovených medveďov zaznievajú ohlasy, že takáto selekcia nezasahuje do populácie v reprodukčnom veku. Aj tento, síce veľmi stručný prehľad však naznačuje na inú skutočnosť. U piatich zo šiestich medveďov (ak tu zarátame aj jeden údaj z ochranného odstrelu), pri ktorých bol exaktným spôsobom stanovený vek, sa potvrdilo, že išlo o zvieratá pohlavne dospelé!

Medvede sa najčastejšie lovili v mesiacoch november (12) a október (10). Po dva jedince sa strelili v septembri a decembri. Častejšie sa poľovalo vo večerných hodinách, ráno boli ulovené len štyri jedince.

Z oblasti je okrem uvedeného lovu známy ešte prípad zástrelu v sebaobrane. Stalo sa tak v centre parku, v pomerne odľahlej časti mimo značených turistických chodníkov. Tu mala na miestneho poľovníka zaútočiť medvedica (111 kg), vodiaca dve mláďatá. Táto bola zastrelená z bezprostrednej vzdialenosti (9 m) jediným výstrelom z guľovnice cal. 308 Winchester skôr, ako stihla strelca zraniť. Mláďatá sa dohľadať nepodarilo. Vzhľadom na ročné obdobie, kedy popisovaný prípad nastal (20. máj), ako aj vek mláďat, je len málo pravdepodobné, aby tieto bez svojej matky prežili.

Pytliactvo

Objasňovanie prípadov pytliactva nie je z mnohých, dobre známych dôvodov jednoduché. V oblasti síce nebol trestný čin pytliactva nikomu dokázaný, napriek tomu je zrejماً, že niektoré jedince skončili práve takto. Posledný známy prípad sa stal v decembri 2007, kedy sa v jednom z poľovníckych revírov na juhu NP Malá Fatra našiel čerstvo usmrtený kapitálny medvedí samec. Podľa opotrebenia chrupu mal jedinec minimálne 25 rokov. Zbežná obhliadka v teréne preukázala usmrtenie strelnou zbraňou. Projektil sa však nenašiel, nakoľko išlo o čistý priestrel. Medveď uhynul na vykrvácanie do brušnej dutiny. Na margo uvedeného sa žiada ešte spomenúť, že medveďa našli turisti v podvečerných hodinách na pomerne frekventovanom chodníku. Nálezcovia mali určite veľké šťastie, že medveď v tom čase už

nežil. Pri jeho hmotnosti okolo 300 kg a strelnom poranení, nie je ťažké domysliť si, ako mohli dopadnúť.

V prírode sa však málokedy podarí objaviť telo v takom zachovalom stave, ako tomu bolo v predchádzajúcom prípade. Väčšinou sa nájdu len kostrové zvyšky, kde je dokazovanie omnoho zložitejšie. Z územia poznáme takéto prípady dva. Rovnako, ani tu neboli nájdené žiadne projektily, na základe čoho by sa dalo oprávnene namietat', že prípady nemožno klasifikovať ako pytliactvo. Áno, na prvý pohľad naozaj nie. Istou indíciou je ale miesto nálezu. Oba kostrové zvyšky boli totiž objavené v blízkosti kazateľnicových posedov. Tieto stáli na okraji lesa v tesnej blízkosti poľnohospodárskych kultúr s kukuricou a pšenicom. Je teda pravdepodobné, že na medvede bolo strieľané v domnení, že ide o diviaka. Dohľadávka sa zrejme neuskutočnila žiadna a tak poranené zvieratá dodýchali neďaleko od nástrelu. Vylúčiť však nemožno ani vedomé konanie strelcov.

Príčina úhynu neznáma

Do kategórie sa radia prípady, pri ktorých nebolo možné exaktne určiť, prípadne aspoň vyvodit' príčinu úhynu. Takýto prípad sa stal v roku 2005. Vtedy, v jednej z početných bočných rázsoch severných svahov Malej Fatry na voľno pustený poľovný pes (plemeno Springerspaniel) odbehol do smrekovej mladiny, z ktorej sa vrátil ku svojmu pánovi s medveďou lebkou. Napriek snahe dohľadať aj ostatné zvyšky, nebolo nájdené už nič iné. Podľa stavu lebky bolo zjavné, že táto bola na mieste určite niekoľko rokov. Otázka, prečo tento medveď uhynul, zostane nezodpovedaná. Akákoľvek odpoveď je totiž ničím nepodloženou dedukciou. Vek medveďa bol určený sčítaním vrstiev zubného cementu na 6 rokov.

Prirodzená mortalita

V roku 2005 bol zaznamenaný úhyn 5 – 6 mesačného medvedieho mláďaťa. Prípad je zaujímavý tým, že mláďa bolo nájdené utopené v rieke Váh (k.ú. Nezbudská Lúčka). Žiaľ, vzhľadom na pokročilý stupeň rozkladu sa nedalo zistiť, či bolo utopenie hlavnou príčinou smrti. Vzhľadom na lokalizáciu nálezu, ktorá sa viac – menej zhoduje s mimoriadne frekventovaným biokoridorom veľkých cicavcov sa dá ale usudzovať, že mláďa naozaj strhol prúd rieky pri jej prekonávaní. O rok skôr bol v oblasti NPR Prípor nájdený mladý, približne 2 – 3 ročný medveď v zvyškoch snehovej lavíny. Okrem lebky, ktorú z miesta nálezu odniesli ľudia, bolo telo kompletne, avšak v pokročilom štádiu rozkladu. Rád by som uviedol ešte jednu, celkom zaujímavú príhodu, ktorá môže s prípadom súvisieť. Po istom čase som úplnou náhodou pri hľadaní informácií na internete natrafil na prípad dvoch skialpinistov, ktorí popisovali pozorovanie dvoch menších medveďov v tejto oblasti. Zhodoval sa aj rok. Medvede sa údajne hrali, keď sa pod nimi odtrhla snehová platňa. Jeden z medveďov stál na jej okraji a tak pomerne rýchlo nebezpečenstvu unikol. S druhým sa masa snehu valila dole žľabom. Očitý pozorovateľia uviedli, že aj tento jediniec z lavíny vybehol. Je ale možné, že ľudia stojaci na hranici lesa nemuseli vďaka konfigurácii terénu vidieť celú drámu do jej konca.

Doprava

Ešte koncom 20. storočia nepredstavovala doprava významnejší regulačný faktor na populáciu medveďa. V uvedenom období sa s takýmito prípadmi stretávame pomerne zriedka, nie len v oblasti Fatry, ale tiež v iných orografických celkoch. Z opisovaného územia sa dochovali údaje o kolíziách medveďa na železničnej trati v k.ú. Párnica a na lesnej ceste v rovnakom katastrálnom území. Oba prípady sa stali v roku 1984. Ďalšie záznamy pochádzajú z konca 90. rokov.

V poslednom období je dopravná mortalita skutočne alarmujúca (a netýka sa len medveďa). Nepochybne, do určitej miery môže byť spôsobená veľkosťou medvedej populácie, no prinajmenšom rovnaký podiel na situácii má neustály nárast frekvencie dopravy, budovanie novej dopravnej infraštruktúry a celková urbanizácia prostredia. Nedá sa opomenúť aj pozorovateľná prítomnosť rušivých faktorov na miestach, kde by zver mala nachádzať pokoj. Opak je však pravdou a to aj v národnom parku.

Hlavnú dopravnú infraštruktúru v okolí Národného parku Malá Fatra predstavujú cesty prvej a druhej triedy. Na Juhu a západe je to úsek št. cesty I/18 Kral'ovany – Žilina. Severným predhorím vedie cesta II/583 zo Žiliny do Párnice a nakoniec na východe ide o cestu I/70 z obce Kral'ovany do Párnice. Tu sa nachádza aj železničná trať pre motorové vlaky. Z východu na západ prechádza úsek elektrifikovanej dvojkolažovej trate Kral'ovany- Žilina. Spomenuté dopravné tepny sú od hranice parku vzdialené 100 m – 3km.

Za roky 1999 – 2009 bolo na spomenutých úsekoch zaznamenaných 17 kolízií s medveďmi! V štyroch prípadoch sa však medveď po kolízii nenašiel, nakoľko svojmu zraneniu na mieste nepodľahol. Tri z týchto prípadov súviseli so zrážkou s osobným autom, jedenkrát bol medveď zachytený vlakom. Ako príklad uvediem situáciu, ktorá nastala v nočných hodinách v auguste roku 2006. V Strečnianskom prielome medveď zrejme prebrodil rieku Váh a smeroval do Lúčanskej časti Malej Fatry. Ako prešiel cez zvodidlá frekventovanej cesty I/18 v k.ú. Strečno, narazilo do neho malé dodávkové vozidlo Citroen Berlingo. Medveď po zrážke odskočil späť, do brehového porastu smerom k rieke. Podľa slov šoféra, ktorý odhadol jeho hmotnosť na 200 kg (mimochodom bol poľovník), medveď ešte nejaký čas v poraste zúrivo reval, zrejme od bolesti. Napriek snahe dohľadať poranenú zvieru za pomoci poľovních psov sa toto nepodarilo. Na mieste sa nenašla jediná kvapka krvi, pričom medveď sťažil situáciu psom aj tým, že podľa všetkého prebrodil späť cez rieku. Na druhom brehu sa vyskytovali malé políčka s obilninami, kde však bežne schádzali viaceré medvede. Nachádzalo sa tu teda veľké množstvo pachových stôp, čo nepripravených psov a ich vodičov dokonale zmiatlo. Nie je jednoduché usúdiť, či mohol medveď takúto situáciu prežiť. Možno následkom vnútorného poranenia nakoniec naozaj podľahol, čo by zodpovedalo aj údajnému rozsahu poškodenia auta ktoré bolo potrebné z miesta odťahnúť.

Najkritickejšim bol rok 2002, kedy malo dôjsť ku kolíziám celkom 6 krát. Podobne aj v roku 2004 neboli kolízie ničím výnimočným. Stali sa 4 razy. Práve v tomto roku boli usmrtené aj dva kapitálne samce. V jeseni zrazilo pravdepodobne nákladné auto 270 kg medveďa v k.ú. Turany. Len o niekoľko mesiacov skôr bol usmrtený viac ako 200 kg medveď v k.ú. Vrútky. Hmotnosť medveďov bola zistená len v 10 prípadoch, pričom najmenší mal 25 kg (mláďa v prvom roku života) a najťažší už spomenutých 270 kg. V pohlaví dominovali samce (5), oproti samiciam (3). Údaje o ročnej dobe, kedy boli medvede usmrcované sú známe až od roku 2004. Po jednom prípade pripadá na mesiace apríl, máj, jún a december. V auguste, septembri a októbri sa vyskytli po dva prípady.

Ak vyhodnocujeme rizikovosť jednotlivých trás, mimoriadne nebezpečnou ostáva št. cesta I/18, kde sa zaznamenalo 12 prípadov. Na železnicu pripadajú 3 a na cesty II/583 a I/70 po jednom prípade. V rámci nich sú najčastejšie kolízie v k.ú. Turany, Strečno a Ratkovo. Každý z úsekov je špecifický a k mortalite tu nedochádza z rovnakých dôvodov. Zatiaľ čo na južnom predhorí Malej Fatry budú kolízie súvisieť skôr s lokalizáciou dopravnej tepny uprostred rozsiahlych agrocnóz, ktoré v čase dozrievania predstavujú pre medvede mimoriadne atraktívne prostredie, západná oblasť výskytu kolízií je prirodzeným migračným koridorom. Na tento poznatok poukazujú samotné obdobia kolízií ako aj skúsenosť, že v čase keď nie sú polia osiate, dopravná mortalita významne klesá.

Z príspevku, ktorý mal za cieľ prehľadnejšie zosumarizovať nie vždy dostupné údaje vyplýva, že za posledných 11 rokov bolo v popisovanej oblasti usmrtených najmenej 57 medveďov, ak

uhynuli aj tie, ktoré sa po kolíziách s dopravou nenašli. Celkom určite však existujú ďalšie prirodzené úhyny, a s veľkou pravdepodobnosťou aj prípady, o ktorých sa verejne nehovorí ... Na túto domnienku naznačujú nálezy nezákonného vnadenia, charakteristického pre lov medveďa.

Mgr. Michal KALAŠ
Fatranský spolok
info@malafatra.org, www.malafatra.org